

ТУРИЗМЪТ И COVID-19 – ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ - Инна Благоева¹, Климент Найденов²

¹докторант в катедра Картография и ГИС, Геолого-географски факултет,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
inna_vb@abv.bg

²доцент в катедра Регионално развитие, Геолого-географски факултет, Софийски
университет „Св. Климент Охридски“
naidenov@gea.uni-sofia.com

TOURISM AND COVID-19 - TRENDS AND PROSPECTS

Inna Blagoeva

PhD student in the Department of Cartography and GIS, Faculty of Geology and Geography,
Sofia University "St. Kliment Ohridski "

inna_vb@abv.bg

Kliment Naydenov

Associate Professor in the Department of Regional Development, Faculty of Geology and
Geography, Sofia University "St. Kliment Ohridski "

naidenov@gea.uni-sofia.com

Abstract: *The tourism industry is one of the sectors of the world economy that was among the first to be affected by the new coronavirus infection. We are talking about a blow not only a viral, medical, but also a financial blow - due to the spread of COVID-19 around the world, the current tours had to be interrupted and those planned at a later date - canceled or rescheduled. Under such conditions, tour operators, travel agents, carriers and other participants in the travel services market have suffered serious losses. Travel restrictions have led to an almost complete halt to both international and national tourism. The current crisis in tourism following the coronavirus pandemic is unprecedented in terms of expected losses and consequences. The crisis will sooner or later end and the tourism industry will begin to recover. The tourism industry needs to come together to jointly develop effective measures to counter global threats that they may encounter again in the future.*

Keywords: *Covid-19, tourism, world economy*

Традиционно, туризмът се счита за изключително печеливша сфера на икономическа дейност, като в много страни и региони по света той действа като катализатор за социално-икономическо развитие (например в Испания, Франция, Италия, Гърция и в много други). В същото време туристическата индустрия има определени характеристики, които трябва да се вземат предвид при формирането на модели и прогнози за развитието на различни територии. Така например, туризмът има мултиплициращ ефект върху много други области на икономическа дейност: транспорт, строителство, селско стопанство, търговия, обществено хранене и т.н (World Travel & Tourism Council). Прави впечатление, че от една страна туризмът може да допринесе значително за попълването на валутните резерви на държавата, от друга страна, може да бъде „черна дупка“ в износа на чуждестранна валута. Освен това туризмът може да бъде класифициран като високорискова икономическа дейност. Най-значимите рискови

фактори се считат за икономическа, политическа и социална нестабилност в определен регион.

Туристическата индустрия е един от секторите на световната икономика, който беше сред първите, засегнати от новата коронавирусна инфекция. Говорим за удар не само вирусен, медицински, но и финансов удар - поради разпространението на COVID-19 по света, настоящите обиколки трябваше да бъдат прекъснати и тези, планирани на по-късна дата - отменени или пренасрочени. При такива условия туроператорите, туристически агенти, превозвачите и други участници на пазара на туристически услуги претърпяха сериозни загуби. Ограниченията за пътуване доведоха до почти пълно спиране както на международния, така и на националния туризъм.

В началото на 2020 г. всички страни бяха обхванати от пандемия от нов тип коронавирус, COVID-19, обявена от Световната здравна организация. Вирусът, чието първо огнище е регистрирано в Ухан, Китай в края на 2019 г., се разпространява във всички страни и континенти. Границите на страните бяха затворени, въздушните и железопътните връзки бяха спрени и в много градове беше въведен режим на обща самоизолация. Заслужава да се отбележи, че това не е първият път, когато човечеството е изправено пред пандемия. Основната разлика между настоящата пандемия е едновременната поява на така наречената „неинфекциозна пандемия“ („пандемия на страха“), свързана с бързото развитие на информационните технологии и моментното разпространение на информация в съвременния свят. Настоящата ситуация е оказала значително въздействие върху всички области на световната икономика, включително туризма. Както експертите отбелязват почти единодушно, подобна криза в туризма не е наблюдавана след Втората световна война.

Пандемията от коронавируса струва на глобалната туристическа индустрия \$ 320 млрд. Загубени приходи между януари и май 2020 г. Доклад на Световната туристическа организация (UNWTO), който BBC цитира, отбелязва, че тази цифра е три пъти по-голяма от загубите, претърпени от индустрията в резултат на световната финансова криза от 2009 г. През този период броят на туристите поради въвеждането на ограничителни мерки и прекратяването на повечето международни въздушни пътувания е намалал с 300 милиона души, което е с 56 процента по-малко в сравнение със същия период на миналата година. Според генералния секретар на UNWTO Зураб Пололикашвили, рязкото спадане на международния туризъм заплашва много милиони работници в индустрията, включително в развиващите се страни.

Туристическата индустрия е важен двигател на много икономики и пазари на труда. Повече от половината (56%) предприятия от туристическия бизнес в ЕС са разположени в четири държави-членки през 2017 г.: 383 600 в Италия, 326 700 във Франция, 308 000 в Испания и 263 400 в Германия. Други страни с голям брой туристически предприятия са Гърция (147 800), Португалия (120 200) и Полша (109 100). Ситуацията в страните, чиито икономики се основават на туризма, ще се превърне в най-драматична, защото става въпрос не само за здравето на населението, но и за икономическото му благосъстояние.

На този фон властите на Германия и Великобритания не препоръчаха на своите съграждани да посещават Испания, предвид втората вълна на пандемията, която се наблюдава в три испански региона. По този начин германското външно министерство посъветва съгражданите си да не посещават провинциите Каталуня, Навара и Арагон „поради големия брой инфекции в тях“. Британският премиер Борис Джонсън

предупреди във вторник за признаци на втора вълна от пандемията в Европа, като нареди 14-дневна карантина за пътници от Испания.

Междувременно британският туроператор Jet2 спря полети до испанските острови Тенерифе, Гран Канария, Фуертевентура, Лансароте, Майорка, Менорка и Ибиса до 9 август. Преди това компанията е спряла полетите до континентална Испания до 16 август. Имайте предвид, че властите в Мадрид са задължили носенето на маски по всяко време на обществени места.

Световната туристическа организация на ООН (UNWTO) съобщи, че поради наложените ограничения по света и широкото затваряне на границите, броят на международните пътувания през 2020 г. ще намалее с 60-80%. Това ще застраши 100-120 милиона работни места, а секторните загуби ще вариат от 910 до 1,2 трилиона долара. Във тази връзка са издадени препоръки разделени на три взаимосвързани блока (Deb, Santus Kumar and Nafi, Shohel Md.):

1) управление на кризата и смекчаване на последиците от нея (запазване на работни места; подпомагане на ликвидността на фирмите; преразглеждане на данъци и такси, свързани с туристическата индустрия; защита на правата на потребителите; повишаване на цифровите умения на работниците в туристически бизнес; включително туризма в общи стратегии за спасяване на икономиките на различни региони и държави, създаване на механизми за управление на кризи);

2) стимулиране на ускореното възстановяване на туристическата индустрия (стимулиране на инвестициите в туризма; осигуряване на подготовката на туристите за пътуване, включително със съществуващото ниво на риск от пандемии; създаване на нови работни места; отчитане на екологичната устойчивост на туристическите региони; разбиране на пазара и оперативните действия на пазара на туристически услуги; увеличаване на ролята на маркетинга; създаване на специален управителен орган за регулиране на възстановяването на туризма);

3) подготовка за утрешния ден (диверсификация на пазари, продукти и услуги, инвестиране в пазарни проучвания и системи за дигитална трансформация; подобряване на ефективността на управлението на туризма на всички нива; осигуряване на готовност за кризисни ситуации; инвестиране в човешки капитал; преминаване към икономика с нулеви отпадъци и приемане на устойчиви развитие) (UNWTO).

Както показва световният опит, кризите са не само неизбежни, но в известен смисъл и необходими, тъй като те са свързани не само с негативни явления и процеси - кризите почти винаги отварят допълнителни възможности за по-нататъшен растеж и развитие.

Пандемията от коронавирус и общата карантина ще намалят броя на туристическите пътувания по света, но ще подобрят тяхното качество. Въпреки редицата проблеми, които пандемията създава за туристическата индустрия, това може да доведе до положителни промени в поведението на пътуващите. Туризмът бавно ще се възстанови, а качеството на пътуванията ще се увеличи. По-специално, ще има повече пътувания в извън сезона и по необичайни туристически маршрути. Туристите по-често ще започват да пътуват с влак и велосипед. В същото време броят на полетите ще намалее и цената на такъв транспорт ще се увеличи в дългосрочен план. Пътуванията ще станат по-редки, но по-дълги. Преди кризата много хора изпадаха в чести кратки пътувания, сега това вероятно ще се промени.

Като цяло туризмът ще стане по-екологичен. Намаляването на въздушния транспорт ще намали емисиите на CO₂. Така в началото на април емисиите са нама-

лели с 60 % в сравнение със същия период на миналата година. Също така е вероятно с възобновяването на полетите авиокомпаниите да преминат към по-екологично гориво. Във всеки случай туристическата индустрия няма да бъде същата, както преди COVID-19. Но индустрията със сигурност се адаптира към новите реалности, тъй като е известна със своята устойчивост. Все пак се очаква големите предприятия като круизни компании да имат трудности. Властите във Венеция например все още обмислят дали да допуснат круизни кораби до града. Венеция дълги години страдаше от свръхтуризъм и се бореше с „еднодневни“ гости, които не отсядаха в хотелите и не носеха доход на града. Подобна ситуация се случи в Амстердам, където туристите направиха 18,3 милиона нощувки през 2019 година. През последните години центърът на града се превърна в туристическа дестинация, но беше загубен за местните жители. Благодарение на пандемията Амстердам може да възстанови туризма на по-добро ниво и да го направи устойчив (Santos del Valle A.).

Намаляването на световните туристически потоци същевременно увеличава конкуренцията в туристическия сектор. Специфичността на управлението на този вид икономическа дейност се крие и във факта, че усилията на частния сектор са недостатъчни за неговото развитие. Туризмът предполага формирането на подходяща инфраструктура, която изисква огромни финансови разходи, което е невъзможно без участието на държавата.

С всички негативни последици от настоящата криза е важно да се отбележи следният важен момент: съвременната туристическа индустрия отдавна е в навечерието на големи промени. Ситуацията, създадена от пандемията на коронавируса, вероятно само ще ускори предстоящата трансформация. Например, тенденциите за по-активно внедряване на технологии за виртуална и добавена реалност, както и икономиката на опита (Pine II B.J., J. H. Gilmore, 2019), ще станат актуални. Инструментите за задоволяване на нуждите на туристите ще се променят. В същото време е важно да се разбере, че самите им нужди ще останат същите (нужди от движение, комуникация, нови емоции и знания и т.н.).

Може би туристическият пазар ще се възстанови относително бързо след пандемията, тъй като хората ще се нуждаят от положителни емоции. Въпреки че, разбира се, е невъзможно да се даде точна прогноза. Освен това е вероятно подходът към живота като цяло да се промени - начините за дистанционна онлайн комуникация ще станат обичайни. Сегментът на дигиталните проекти в туризма става все по-активен, което ще спомогне за формирането на отложено търсене и ще работи, когато бъдат премахнати всички ограничения за туристическите пътувания.

Всъщност през последните години значението на използването на електронни информационни системи и платформи на пазара на туристически услуги само се е увеличило. Тенденцията на цифровизация в туризма предполага постепенно преориентиране на всички участници на пазара към онлайн сферата със съответно преориентиране на финансовите потоци и създаване на предпоставки за увеличаване на рентабилността на туристическата индустрия.

В това отношение разработването и популяризирането на цифрови продукти както за традиционни, така и за нови туристически дестинации в момента е обещаваща посока. Например, Европейската комисия по туризъм (ETC) публикува информация за планирана дигитална кампания за популяризиране на творчески европейски градове в Белгия, Германия и Полша през май 2020 г.

Световната туристическа организация стартира програма за дистанционно обучение в туризма с испански университет. Подобни програми за дистанционно обучение за представители на туристическия бизнес стартираха в Русия. Музеите, които предлагат онлайн екскурзии, също имат голям принос за развитието на проекти за дигитален туризъм. В началото на пролетта Ермитажът и Apple стартираха проект - петчасова обиколка на музея.

Наред с интензифицирането на използването на цифрови технологии в туризма, е необходимо да се отбележи и друга тенденция, която се очаква за първи път след затихването на пандемията. Това в световен мащаб ще означава увеличаване на популярността на екологичния туризъм. Екологичният туризъм включва туристи, посещаващи относително недокоснати територии от антропогенно въздействие, той е насочен към повишаване на екологичната култура на туристите и създаване на условия за опазването на околната среда от местната общност. Според Световната туристическа организация делът на екоотурите в световния туризъм днес е около 10%. Екотуризмът се основава на следните принципи:

- устойчиво използване на природните ресурси;
- запазване на природното, социалното и културното многообразие;
- планиране, интегриран подход, интегриране на екотуризма в плановете за регионално развитие;
- подпомагане на местната икономика; местно участие в развитието на туризъм;
- повишаване нивото на екологично образование на посетителите;
- намаляване на прекомерната консумация и разходи.

Обектите на екологичния туризъм могат да бъдат не само природни забележителности, но и културни забележителности. В зависимост от целта, която преследват туристите има три основни вида екологичен туризъм: научен, образователен и развлекателен. За разлика от други видове туризъм, екологичният туризъм изисква минимално количество инфраструктура, която от икономическа гледна точка може да бъде доста изгодно. Световната туристическа организация определя екологичния туризъм като една от приоритетните области за развитието на туризма в света.

Както показва световният опит, важна характеристика на международния туризъм е относителната стабилност на този сектор през периода на икономически спад и геополитическа нестабилност и бързото възстановяване след тези и други видове кризи.

В заключение може да се твърди, че настоящата криза в туризма след пандемията от коронавирус е безпрецедентна по отношение на очакваните загуби и последици. Прогнозите за последващо възстановяване са много различни. Най-често експертите говорят за възстановяване през последното тримесечие на 2020 г., а дори и по-късно, но други предполагат, че изходът от кризата ще отнеме няколко години. Според нас, докато пандемията приключи и границите между държавите се отворят, в туристическата индустрия ще се натрупа огромно задържано търсене. Очаква се вътрешният туризъм да се възстанови първи. Най-вероятно обаче покупателната способност на населението ще намалее, така че търсенето на бюджетни турове в собствените им страни ще се увеличи. Що се отнася до входящия туризъм, може да отнеме много повече време за възстановяване. Във връзка с това има смисъл играчите на туристическия пазар да концентрират усилията си в сегмента на вътрешните пътувания, като популяризират потенциално обещаващи дестинации и разработват

нови предложения. Заедно с това, поради страха от големи струпвания на хора, масовият туризъм вероятно ще става все по-индивидуален, ще нараства популярността на екологичния туризъм. Друга очаквана последица от кризата ще бъде по-голямото внимание на туристите към безопасността на пътуванията и санитарно-епидемиологичната ситуация. Важна последица от настоящата криза ще бъде още по-голямо укрепване на дългогодишната тенденция на дигитализация на туризма.

С други думи, субектите в туристическия бизнес, наред с универсалната държавна подкрепа, се нуждаят не само от стратегия за оцеляване, но и от напредък, във връзка с предстоящите значителни промени в търсенето, които трябва да включват следните ключови компоненти:

- изместване на фокуса към вътрешния туристически сегмент;
- разработване на нови предложения и продукти, насочени към бюджетен туризъм, както и индивидуален туризъм и туризъм в малки групи;
- разширяване на възможностите за екологичен туризъм (разработване на нови маршрути, използване на идеите и принципите на икономиката на опита (Pine II B.J., J. H. Gilmore, 2019);
- засилване на аспекта на безопасността на пътуването (като се вземе предвид санитарната и епидемиологичната ситуация на мястото на престой, качеството на застрахователния продукт и др.);
- дигитализация на предлаганите услуги (използване на смесени технологии и технологии с добавена реалност, QR кодове, мултимедийни приложения за показване на обекти и др.).

Кризата рано или късно ще приключи и туристическата индустрия ще започне да се възстановява. Субектите на туристическата индустрия трябва да се обединят, за да разработят съвместно ефективни мерки за противодействие на глобалните заплахи, които може да срещнат отново в бъдеще.

Литература:

Deb, Santus Kumar and Nafi, Shohel Md., Impact of COVID-19 Pandemic on Tourism: Perceptions from Bangladesh (June 22, 2020). Available at

SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3632798> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3632798>

Pine II B.J., J. H. Gilmore The Experience Economy, With a New Preface by the Authors: Competing for Customer Time, Attention, and Money, Harvard Business Review Press; Revised Edition , 2019, ISBN-10: 1633697975, ISBN-13: 978-1633697973

Santos del Valle A. The tourism industry and the impact of COVID-19 - scenarios and proposals, Global Journey Consulting, 2020

World Travel & Tourism Council: Travel & Tourism Economic Impact 2019 - March 2019.

Policy Brief: COVID-19 and Transforming Tourism, AUGUST 2020, UN

UNWTO